

İŞLETMECİLİK AÇISINDAN ELEKTRONİK TİCARET VE HUKUKİ ALTYAPISI

Arzu ORGAN*, aorgan@pau.edu.tr
Neslihan Coşkun KARADAĞ†, ncoskun@cu.edu.tr

Bilgi teknolojisi ve elektronik sektöründeki gelişmeler işletme faaliyetlerinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Geçmişin geleneksel iş yapma şekli yerini elektronik ticarete bırakmıştır. Elektronik ticaret işletmelere mekân, zaman ve personel tasarrufu sağlayarak onların serbest rekabet gücüne önemli katkılar sağlamaktadır. Elektronik ticaretin işletmeler açısından bu olumlu etkisi ancak elektronik ortamda yapılan ticari faaliyetlerin hukuki alt yapısının da tamamlanmış olması ile anlam kazanmaktadır. Bu çalışmada öncelikle elektronik ticaretin işletmelerde uygulanmasının özellikle üretim açısından sağladığı yararlar açıklanmış, daha sonra elektronik ticaretle ilgili hukuki alt yapı kamu ve özel hukuk ayrımı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: İşletme, elektronik ticaret, hukuk.

Electronic commerce and legal infrastructure for business

Developments in information technology and electronics sector have led to fundamental changes in many business activities. Instead of the traditional way of doing business, electronic commerce has emerged as a new way of doing business. Electronic commerce provides a significant contribution to the competitiveness of business by saving time, place and staff numbers. The positive impacts of electronic commerce in an electronic environment for businesses of commercial activities have meaning if the legal infrastructure for electronic commerce is completed. In this study, at first, the benefits, especially in terms of production of electronic commerce in enterprises, are given, then, the legal infrastructure for electronic commerce distinction between public and private laws are examined in detailed.

Keywords: Business, electronic commerce, law.

JEL Codes: K2, K4

* Pamukkale Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

† Çukurova Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinin yaşandığı şu günlerde “elektronik ticaret” (e-ticaret) kavramından sıkça bahsedilmektedir. E-ticaret yeni bir kavram gibi görülse de, işletmeler açısından e-ticaret uygulamaları yıllar öncesinden ticari hayatta yerini almıştır. Telefon, televizyon, faks gibi klasik haberleşme araçlarının işletmeler tarafından ticari hayatta kullanılması ile birlikte e-ticaret de uygulana gelen bir ticaret biçimi olmuştur. Peki varlığı yıllar öncesine dayanan bu ticaret yapma biçimini ve e-ticaret kavramını bu kadar sık kullanılır hale getiren gelişme ne olmuştur? Bu soruya verilebilecek en isabetli yanıt “İnternet” ile bütünleşmektedir. İnternet ile doruğa çıkan sanal ortam e-ticaret için en uygun ticaret platformunu oluşturmuştur. Dolayısıyla e-ticaret “İnternet ortamında” gerçekleştirilen ticari işlemler bütünü olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

E-ticaret İnternet üzerinden yapılan ticari işlemler bütünü olarak değerlendirildiğinde, yapılış biçimi açısından iki tür e-ticaretten söz etmek mümkündür. Birincisi, dolaylı e-ticarettir, ki bu kavram İnternet üzerinden siparişi verilen (web sitesi ya da e-mail vasıtasıyla) fakat geleneksel yollarla teslim edilebilen ürünlerin ticarete konu olmasını ifade etmektedir. Ticari bir işletmenin web sitesinden bir ürünün siparişinin verilmesi ve herhangi bir kargo şirketi tarafından siparişi verene tesliminin (hardcover şeklinde) yapılması dolaylı e-ticarete örnek olarak verilebilir. İkincisi, dolaysız e-ticarettir. İnternet üzerinden siparişi verilebilen ve yine İnternet vasıtasıyla teslimi (download edilerek) yapılabilen ürünlerin (dijital ürünler) ticarete konu olması dolaysız e-ticaret olarak kabul edilmektedir. Bu ayrımın verilmesinin nedeni; e-ticaretin altyapısının oluşturulmasını zorunlu kılan ve bu çalışmaların en önemli uzantılarından biri olan “hukuki altyapı” ihtiyacının dolaysız e-ticaret uygulamalarında kendini göstermesidir. Çünkü mevcut hukuki kurallar dolaysız e-ticaretin (özel anlamda dijital ürün ticaretinin) gereklerine cevap verememektedir. Dolayısıyla bugün, e-ticareti e-ticaret yapan gelişmeler için hukuki altyapının oluşturulması gereği kendini şiddetle hissettirmektedir.

İşte bu çalışmada, işletmeler açısından önemi giderek artmakta olan e-ticarette hukuki düzenleme gereksinimlerinin neden ortaya çıktığı genel olarak izah edilecek, gereksinimlerin karşılanması için ileri sürülen ve kabul edilen yaklaşım doğrultusunda e-ticaretin mevcut hukuk kuralları bağlantısını oluşturmak adına hukuk dalları ile ilişkisi verilecektir.

1. İŞLETMELER AÇISINDAN ELEKTRONİK TİCARET

İktisadi bir birim olarak işletmeyi, kişi ve kurumların ihtiyaçlarını karşılamak üzere, üretim faktörlerini bir araya getirerek mal veya hizmet üreten/pazarlayan, bu işlem/ler sonucunda maddi veya manevi kar elde etmeyi amaçlayan

ekonomik, teknik, sosyal ve hukuki birim olarak tanımlamak (Dinçer & Fidan, 2009:3) mümkündür. Gerek ulusal gerekse uluslar arası alanda faaliyet gösteren işletmeler faaliyet gösterdikleri ekonomilerin hepsinde lokomotif görevi görmektedirler. İşletmeler başta istihdam olmak üzere ekonomiye çeşitli açılardan katkı sağlama bakımından çok önemli bir role sahiptirler (Soydal, 2006: 539).

İktisat biliminin temel amacı sınırsız ihtiyaçları kıt kaynaklarla karşılamaktır. İktisat biliminin belirtilen bu temel soyut amacı somut varlıklar olan işletmeler aracılığı gerçekleştirilmektedir. İnsanoğlunun dünya üzerinde var olması ile birlikte onun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan işletmeler, günümüzde tarihin belki de hiçbir döneminde karşı karşıya olmadığı dinamik bir ortamda faaliyette bulunmaktadır. Ekonomideki yeni gelişmeler, ulaşım ve teknoloji alanındaki alanında ki ilerlemeler ve ticaret anlayışındaki değişim en çok işletmeleri etkilemektedir. Değişen iş yapma şekilleri, sipariş ve tedarik modelleri işletmeleri yeniden yapılanmaya itmekte ve bu değişime ayak uyduramayan işletmeler rekabet avantajını kaybetmektedirler (Soydal, 2006: 539).

İçinde bulunduğumuz yüzyıl bilgi ve hız çağı olarak adlandırılmaktadır. Bilişim teknolojileri alanında son yıllarda yaşanan hızlı gelişmeler ve özellikle iletişim ağlarının küresel bir nitelik kazanarak, dünya genelindeki tüm bireylerin coğrafik sınırlar olmaksızın iletişim kurmasına imkân sağlaması, toplumlar arasındaki etkileşimi önemli ölçüde artırarak küreselleşme eğilimlerine hız kazandırmıştır. İnternet teknolojisinin gelişerek yaygınlaşması ülkeler arasındaki sınırları ortadan kaldırırken, zaman kavramını alt üst etmiştir. Teknolojik alanda yaşanan bu gelişmeler başta ekonomi olmak üzere yaşamın her alanında önemli değişikliklere yol açmış ve bu süreçte işletmeler açısından yeni bir ticaret şekli olarak e-ticaret ortaya çıkmıştır. E-ticaret ile birlikte işletmeden işletmeye ve işletmeden tüketiciye bilgi aktarım yöntemi değişmiştir. Geleneksel olarak bilgi aktarımı direkt kişisel temas, telefon, faks veya mektup vb. yollarla sağlanırken, e-ticaretle birlikte bilgi bilgisayar ağları üzerinden aktarılmaya başlanmıştır (Kalaycı, 2008: 140). Elektronik ticaretin iş hayatını yeniden yapılandırmasının sonucu olarak geleneksel dağıtım kanalı elemanları giderek ortadan kalkmakta, onun yerine müşteriye, üretici ve satıcı işletmeye daha yakınlaştırmaktadır (Kahya vd, 2007: 2). Geleneksel ticaret yöntemleri ile hammadde tedarik eden şirketler çok sayıda aracı ile çalışmak zorunda kalırken, e-ticaret yapan şirketler, araçları ortadan kaldırarak, direkt olarak tedarikçiden satın alma yapabilmektedir (Kalaycı, 2008:144). Tedarik zinciri, elektronik ticaretin belkemiğini oluşturmaktadır. Elektronik ticaret, tedarik zinciri işlemlerinin İnternet üzerinden yapılmasını, zincir ortaklar arasında bilgi alışverişini sağlanmasını, müşteriler ve tedarikçilerle fiyat görüşmeleri ve sözleşmelerin elektronik ortamda yapılması imkanını sağlamaktadır (Şen, 2006: 38). E-ticaretle

Organ A., Karadağ N.C.

birlikte katma değer zinciri içerisinde yer alan araçların ortadan kalkması firmaların tedarik sürecindeki maliyetlerini azaltmaktadır (Kalaycı, 2008:144). Elektronik ticaretin sağladığı bu maliyet avantajı mal ve hizmetlerin fiyatlarına yansiyarak tüketicilerin lehine sonuçlanmaktadır. Zira, işletmeler bu maliyet avantajını fiyatlara yansıtmakta ve İnternet üzerinden daha düşük fiyatlarla mal ve hizmet satışını gerçekleştirebilmektedirler (Altınok vd, 2003: 4).

Tablo 1. Geleneksel Ticaret ile Elektronik Ticaretin Karşılaştırılması

Satın Almayı Yapan Firma	Geleneksel Ticaret	Elektronik Ticaret
Bilgi Edinme Yöntemleri	Görüşmeler, dergiler, kataloglar, reklamlar	Web sayfaları
Talep Belirtme Yöntemi	Yazılı form	Elektronik posta
Talep Onayı	Yazılı form	Elektronik posta
Fiyat Araştırması	Kataloglar, görüşmeler	Web sayfaları
Sipariş Verme	Yazılı form, fax	Elektronik posta, EDI
Tedarikçi Firma		
Stok Kontrolü	Yazılı form, fax, telefon	Online Veritabanı, EDI
Sevkiyat Hazırlığı	Yazılı form, fax, telefon	Elektronik Veritabanı, EDI
İrsaliye Kesimi	Yazılı form	Online Veritabanı, EDI
Fatura Kesimi	Yazılı form	Elektronik Posta, EDI
Siparişi Yapan Firma		
Teslimat Onayı	Yazılı form	Elektronik Posta, EDI
Ödeme Programı	Yazılı form	Online Veritabanı, EDI
Ödeme	Banka Havalesi, Posta, Tahsild.	İnternet bankacılığı, EDI, EFT

Kaynak: Halil Elibol, Burcu Kesici, Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektronik Ticaret, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Burcu%20KES%C4%B0C%C4%B0%20-20Halil%20EL%C4%B0BOL/Elektronik%20Ticaret%20.pdf, İnd.Tarihi; 17.10.2011.

E-ticaret, işletmeler arası ticaretle maliyetlerin azaltılması ve verimliliğin artırılmasında da önemli rol oynamaktadır. Örneğin, kasa, stok kontrolü vb. faaliyetlerinde barkod okuyucu kullanan ve işlemlerini elektronik ortamda gerçekleştiren bir işletme, bilgisayar aracılığı ile envanterdeki ürünlerin takibini yapmakta, satış eğilimini izlemekte ve eş zamanlı olarak müşteri siparişlerini gönderebilmektedir. Satış mağazaları da, yeni siparişlerini bilgisayar ağı üzerinden üretici işletmeye otomatik olarak gönderebilmektedir. Bilgisayar

aracılığı ile sipariş formunu alan üretici işletme, söz konusu bilgileri otomatik olarak satış, üretim, dağıtım ve muhasebe bölümüne göndermektedir. Bilgisayarların otomatik olarak gerçekleştirdiği işlemler sonucunda birçok faaliyet için personel gereksinimi asgari düzeye ineceğinden dolayı, personel giderlerinde önemli ölçüde tasarruf sağlanabilecektir. Bilgisayarların hassas işlem yapmaları nedeni ile işletmeler arası siparişlerde ortaya çıkan sorunların da azalabileceği öngörülmektedir. Bilgisayar destekli titiz ve zamanındaki siparişler ile depo için ihtiyaç duyulan alanda da azalma olmaktadır (Kalaycı, 2008: 144-145). Elektronik ticaret aynı zamanda mağaza açma ve bununla ilgili, kira, sigorta, elektrik, su gibi maliyet unsurlarından kurtulmayı sağlayarak bir taraftan maliyetleri düşürdüğü gibi diğer taraftan da doğrudan temas nedeniyle sipariş yerine getirme, stoklar, teslimat ve tutundurma faaliyetlerinde verim artışı sağlamaktadır (Terzi, 2006: 447).

Elektronik ticaretin, işletme örgütlenmesi, aynı anlama gelmek üzere işletmenin işleyiş yapısını yeniden biçimlendirmesi üzerine giderek artan ölçüde etkili olacağı ve bunun önemli sonuçlar doğuracağı tahmin edilmektedir. Fiziksel pazardan elektronik pazara geçişte, özellikle bazı sektörlerin firma yapılarında önemli değişiklikler olmaktadır. Elektronik ticaret nedeniyle firma yapıları değişen sektörlerin başında müzik, yayıncılık, bankacılık hizmetleri, gelmektedir. Elektronik ticaret özellikle pazaryerini ya da piyasayı değişime uğratmaktadır (Altınok vd, 2003: 6). Yakın gelecekte, insanlar web ortamında sipariş vermeyi temel bir alışkanlık haline getireceklerinden, yeni müşteri edinme elektronik ticaretin daha çok göze çarpan bir yönü olacaktır (Haşiloğlu, 1999: 106). Netice olarak, işletmeler bundan sonraki süreçte –ve daha artan oran ve yoğunlukta– ürün tasarımı, üretim, pazarlama, reklam, tanıtım, sipariş verme, sözleşme yapma, banka işlemleri ve fon transferi, mühendislik hizmetleri, kamu alımları, elektronik para (sanal para) çıkarma, borsa işlemleri, elektronik noterlik, fikri mülkiyet haklarının devri, kiralama işlemleri vb. işlemlerini elektronik ticaret yoluyla yapacaklardır. Ancak, bahsettiğimiz bu işlemler artan bir biçimde elektronik ticaret alanında hukuki düzenlemelerin yapılmasını ya da mevcutların yeniden gözden geçirilerek günün şartlarına uygun yeniden düzenlemesi ihtiyacını da beraberinde getirecektir.

2. ELEKTRONİK TİCARETTE HUKUKİ DÜZENLEME GEREKLERİ VE YAKLAŞIMLAR

Hukuk, iktisadi, sosyal ve siyasal organizasyon ve insan problemlerinin çözümü disiplini. Başka bir ifade ile hukuk, toplum halinde yaşayan kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve yaptırımlarla desteklenmiş kurallar bütünüdür (Bilici, 2010: 33). Hukuk meydana gelebilecek olguları göz önüne alarak düzenlemeler yapmaz, aksine mevcut olguları kurala bağlar. Hukuki kuralların oluşturulması

Organ A., Karadağ N.C.

ise zaman alıcı işlemlerdir. Bu nedenle hukuk kuralları toplumsal hayatta ortaya çıkan yeniliklerin gerisinde kalmaktadır. Elektronik ticarete de böyle bir durum yaşanmıştır. Elektronik ticaret hızla gelişen teknoloji ile birlikte büyürken, hukuki boşluktan kaynaklanan sorunlar zamanla görülmeye ve tartışılmaya başlanmıştır. Bu sorunların çözümünde hukuk kurallarının kurtarıcı olarak devreye sokulmasında bazı güçlükler ortaya çıkmaktadır. Öncelikle karşılaşılan güçlük; mevcut hukuk kurallarının çözülmesi gereken sorunlara beklenen yanıtı verememesi, yeni oluşturulan hukuk kurallarının ise mevcut hukuk sistemlerindeki bazı temel esasları zorlayabilmesi ya da sorgulayabilmesidir ki, bu da sorunların özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Gerek hukuk tekniği açısından ortaya çıkan sorunlar, gerekse tamamen teknik bilgi gerektiren bu alanın kanun koyucular tarafından anlaşılammış olmasından dolayı elektronik ticaretin hukuki düzenlemeleri henüz oluşturulamamıştır. Ancak bu boşluğun doldurulması için; ülkeler, uluslar arası ve bölgesel birlikler gerekli çalışmalarını sürdürmektedir.

Elektronik ticaret fiziksel altyapı yönünden genellikle İnternet üzerinden yapılan işlemler bütünü olarak kabul edilmektedir. İşletmeler açısından elektronik ticaret, ticaret platformunun sanal ortama taşınmasıdır. Bu sanal ortam kendine has özellikleri ve riskleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu yüzden geleneksel ticari faaliyetleri düzenleyen hukuk kuralları elektronik ticari faaliyetleri kapsayamamakta ve yeni hukuki düzenlemeler gerektirmektedir. Bu konuda iki yaklaşım ön plana çıkmaktadır. İlki yepyeni bir “elektronik ticaret hukuku” oluşturulmasıdır. İkincisi ise, mevcut kurallarda değişiklikler ve eklemeler yapılması suretiyle yeniden gözden geçirilerek elektronik işlemleri kapsayacak şekilde getirilmesidir. Birinci yaklaşım, yani ayrı bir hukuk alanının oluşturulması mantıklı bir düşünce olabilir. Ancak, bu yaklaşım iki açıdan olumsuzluk yaratabilir: Birincisi, sadece iş yapma biçimlerini değiştiren elektronik ticaretin geleneksel ticareten tamamen uzaklaşmasına neden olabilir. Elektronik ticaretin geleneksel ticareti tamamlayıcı ve kolaylaştırıcı olma özelliği bu iki ticari iş yapma biçimini birbirine bağlamaktadır. Bu nedenle, her iki ticaret biçiminin ayrı kurallarla değil, aynı kurallarla düzenlenmesinde fayda vardır. İkincisi, elektronik ticarete taraf olanlar (alıcılar, satıcılar, tedarikçiler, aracı kuruluşlar vb.) yani hukuk kuralları ile ilişkileri düzenlenen kesim ile kuralları uygulayanlar yani hukukçular için uygulanması zor ve karmaşık bir yapı meydana gelebilir. Bu nedenle, apayrı hukuki düzenleme yerine geleneksel ticareti düzenleyen hukuk kurallarının elektronik ticarete uyarlanması gerek elektronik ticarete taraf olanlar, gerekse hukuki kuralları uygulayanlar açısından önemlidir. Ancak bu yaklaşımlar elektronik ticarete mevcut kuralların cevap verip veremeyeceği tartışmalarını başlatmıştır. Birinci görüşü savunanlar, gerçek hayattaki ilişkilerden farklı bu sanal âlemin kendine özgü yapısı nedeniyle

mevcut kuralların elektronik ticarete cevap veremeyeceğini ileri sürerken, ikinci görüşü savunanlar da ulusal hukuk düzenleri içinde yer alan bir çok kuralın esnek olması sebebiyle elektronik ticarete uygulanma yeteneğine sahip olduğu, ancak çok özel durumlarda mevcut düzenlemelere ek getirilmek suretiyle sorunun aşılabileceğini savunmaktadır. Genel olarak kabul edilen görüş de bu doğrultudadır (Kırcova & Öztürk, 2000: 2).

Konu Türkiye açısından ele alındığında, aşağıda yapılacak açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, yepyeni bir “elektronik ticaret hukuku” oluşturulmasına gerek duyulmadığı görülecektir. Elbette İnternet servis sağlayıcılarının hukuki bir statüye kavuşturulmaları, bunların sorumluluklarının açıkça ortaya konulması, web sitesinde fikri hakların korunması, elektronik imza, elektronik belgelerin ispat gücü, e-işyeri, e-müşteri vb. konuların hukuktaki yerini alması şarttır. Bunun sağlanması için ilgili kanunlara eklemeler yapılması yeterli görülmektedir.

Sonuç olarak, mevcut kuralların elektronik ticareti kapsamına alacak şekilde düzenlenmesinin ve yorumlanmasının yeterli olduğu söylenebilir. Elektronik ticarete özgü ayrı bir hukukun oluşturulmasına gerek yoktur. Tüm dünya ülkelerinde ve bu konuda çalışma yapan kurum ve kuruluşların (OECD, WTO, UNCITRAL, WCO ve WIPO gibi) yaklaşımı da bu doğrultudadır.

4. ELEKTRONİK TİCARETİN KAMU HUKUKU VE ÖZEL HUKUK İLE İLİŞKİSİ

Hukuk düzeni iki büyük alana ayrılmaktadır. Bu alanlardan biri kamu hukuku, diğeri ise özel hukuktur. Bu ayırımdan baz alınarak, elektronik ticarete hukuki altyapı gereksinimi çerçevesinde, elektronik ticaret ile hukuk dalları arasındaki ilişkinin belirlenmesi mümkündür.

Elektronik ticaret yürürlükteki mevzuat açısından konunun farklı yönleri bakımından oldukça değişik bir görünüm arz etmektedir. Dünyada uygulanan hukuk sistemlerinin elektronik ticaretin önemli öğelerinin düzenlenmesi bakımından yetersiz olduğu anlaşılmakla beraber, bir çok yönlerine çözüm getirecek hükümleri bulundurduğu da görülmektedir. Elektronik ticarete çözüm getirecek hükümlerin birçoğu özel hukuk alanındadır. Ancak bu hükümlerin elektronik ticarete tatbiki zaman alacak ve ciddi yorum tartışmalarına yol açabilecektir. Özellikle İnternet sujeleri arasındaki özel hukuk ilişkileri büyük ölçüde akdi ilişkiler olduğu için bunların mevcut hükümlerle düzenlenme olanağı mümkündür. Ancak her konunun hukuki düzenlenmesinde olduğu gibi akit dışı sorumluluğunun mevzuata getirilecek hükümler ile ele alınması sorumluluk hukuku açısından önemlidir.

Organ A., Karadağ N.C.

Mevzuat özellikle kamu hukuku alanında yetersiz kalmaktadır ve ciddi sorunlarda bu alanda ortaya çıkabilir. Elektronik ticaret ile kamu hukuku arasındaki ilişki aslında doğrudan değil dolaylı bir ilişkidir. Çünkü kamu hukuku daha çok, elektronik ticarete temel teşkil eden İnternet, bilgi üretimi, her alanda özgürlüğün oluşturulması ve sağlanan özgürlüklerin hangi durumlar ve eylemler karşısında kısıtlanabileceği, uluslar arası yetkilerin belirlenmesi gibi hukuki altyapı ile ilgili düzenlemeleri yapmaktadır. Doğrudan ilişkisi ise, elektronik ticarete olmazsa olmaz kurumların oluşturulması ve vergilendirme alanlarında ortaya çıkmaktadır.

Elektronik ticaret toplumsal ve ekonomik yaşamın bir parçası haline geldiğinden, gerek kamu hukuku, gerekse özel hukuk açısından elektronik ticaretle ilgili hukuki kuralların oluşturulması gereği kaçınılmazdır.

3.1. Elektronik ticaretin kamu hukuku ile ilişkisi

Kamu hukuku, kişinin devletle ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarla ilişkisini, devlet ve diğer bir devlete arasındaki ilişkileri düzenlemektedir (Özta, 1998: 27). Elektronik ticaret ilişkiye giren taraflar açısından değerlendirildiğinde, vatandaş ile devlet arasında, işletme ile devlet arasında geçen elektronik ilişkiler daha çok kamu hukukunun düzenleme alanına girmektedir ve elektronik devlet (idare) ile yakından ilgilidir. Çünkü elektronik ticaret tarafların her birinin yeterli teknolojik donanımına ve bunun da ötesinde teknik yapılanmanın gerektirdiği idari, ekonomik, kültürel, sosyal yaklaşımlara göre örgütlenmesini gerektirir. Devletin elektronik altyapısını ise ancak elektronik devlet kavramı ile açıklamak mümkündür. Kamu idaresi ile işletmeler arasında; dilekçe verilmesi, kamu ihalelerine girilmesi, vergilerin ödenmesi, çeşitli izinlerin elektronik ortamda verilmesi, izlenmesi, denetlenmesi ve düzenlenmesi, sosyal güvenlik hizmetleri, gümrükleme, onay kurumları vb. konular çerçevesinde girilen ilişkiler kamu hukuku tarafından düzenlenmektedir.

Elektronik ticaretin kamu hukuku boyutunu, kamu hukukunun alt dalları çerçevesinde değerlendirmek konunun daha iyi anlaşılması açısından faydalı görülmektedir. Aşağıda bu açıklamalara yer verilecektir.

3.1.1. Anayasa hukuku ve elektronik ticaret

Anayasa hukuku, devletin organizasyonunu (şeklini, yapısını, organlarını ve işleyişini) ve birbiri ile olan ilişkilerini, kişilerin hak ve özgürlüklerini, kişilerin devlet karşısındaki durumunu düzenleyen bir kamu hukuku dalıdır (Özta, 1998: 29). Anayasa toplum düzeninin çerçeve kurallarını düzenler, ancak anayasa düzeninin öyle temel kuruluşları, hak ve ödev kuralları vardır ki, bunların, çağdaş uygarlığın gereklerine aykırı hükümlere bağlanması düzenin bütününe sarsabilir (Gülsoy, <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/TGuelsoy.html>, İndirilme

Tarihi: 03.10.2011). Bu nedenle günümüz koşullarında önemi gittikçe artan elektronik ticaret ortamın gereklerine uygun düzenlemelerin anayasalarda yer alması kaçınılmazdır.

İnternet, işletmeler tarafından üretilen ürünlerin (somut veya soyut mallar biçiminde) serbestçe tanıtılabildiği, satılabildiği ve aktarıldığı sanal bir ortamdır. Dolayısıyla bu somut ve özellikle soyut mal şeklindeki bilgilerin serbestçe üretilmesi ve aktarılması için; ifade özgürlüğü, kişisel ve kurumsal bilgilere erişim özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü ve özel hayatın ve kişisel verilerin korunması gibi kişilerin hak ve özgürlükleri içerisinde yer alan konuların anayasal güvence altına alınması gerekmektedir.

Elektronik ticarete önemle üzerinde durulan konu özel hayatın ve kişisel verilerin korunmasıdır. Kişisel veri, belirli bir bireye ait bilgileri veya bir bireyin kimliğini belirlemeye elverişli bütün bilgileri ifade etmektedir. Bu bilgilerin elektronik ortamda toplanması, kaydedilmesi, düzenlenmesi, değiştirilmesi, açıklanması ve silinmesine karşı alınacak hukuki tedbirler temel haklar ve kişi hürriyetinin korunması açısından önemlidir. Özel hayatın dokunulmazlığı ancak kişisel verilerin korunması ile sağlanabilir. Anayasalar ise bu konuda çerçeve kuralları belirler. Diğer hukuk dalları ise detayları tartışır. Dünyada bu konuda özel kanunlar çıkaran ülkeler olduğu gibi, bunu özel sektörün oto kontrol kuralları ile sağlamaya çalışan ülkeler de (ABD ve Kanada gibi) mevcuttur. Ancak her iki önlemin birlikte alınması elektronik ticarete güvenin sürdürülebilirliğini sağlayacaktır (Arıkan, 1999: 184).

Türkiye’de, 1981 Anayasasının “Kişinin Hakları ve Ödevleri” başlığını taşıyan ikinci bölümünde yukarıda belirtilen hususlarla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Başka bir deyişle, Türkiye’de elektronik ticarete büyük öneme sahip özel hayatın ve kişisel verilerin korunması anayasal güvence altındadır. Bu nedenle, belirtilen hususlarda elektronik ticaret için gerekli hukuki altyapının anayasal boyutta mevcut olduğu söylenebilir.

Anayasanın “Haberleşme Hürriyeti” başlığını taşıyan 22.maddesinin (Değişik: 3/10/2001-4709/7 md.) ilk fıkrasına göre “Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır”. İnternet modern bir haberleşme aracıdır. İnternet üzerinden gönderilen elektronik postanın bütün olarak, kimsenin eline geçmeden iletilen kişinin eline geçmesinin sağlanması ve gönderen kişinin kimliğinden emin olunması için şifreleme teknikleri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Her ne kadar anayasada haberleşme hürriyetine yer verilmişse de, ilgili maddede belirtilen “haberleşmenin gizliliği” şifrelemeden alınacak başarılı sonuçlara bağlı olacaktır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, benzer riskler geleneksel haberleşme araçlarında da söz konusu olabilecektir.

Organ A., Karadağ N.C.

Anayasanın 25. maddesinde düzenlenen “düşünce ve kanaat hürriyeti”, 26. maddesinde düzenlenen “düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti”, 27.maddesinde düzenlenen “bilim ve sanat hürriyeti”, 28.maddesinde düzenlenen “basın hürriyeti”; “haber ve düşünceleri yayma araçlarından biri” olarak İnternet’e gerekli anayasal zemini sağlamıştır. Bu hükümlere göre, kişiler düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir ve düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama, yayma ve satma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsamaktadır. Yine aynı şekilde herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Eğer İnternet basın olarak değerlendirilirse, anayasanın bu maddelerine göre İnternet’e sansür konulması mümkün değildir¹. Ayrıca böyle bir düzenleme İnternet’in doğasına aykırıdır.

3.1.2. İdare hukuku ve elektronik ticaret

İdare hukuku, devlet idaresinin teşkilat ve işleyişini, kişilerin idare ile olan ilişkilerini, kamu hizmetlerinin görülmesini düzenleyen kamu hukuku dalıdır. Kelime olarak idare, idari işleri gören örgütü ifade ettiği gibi, bu örgütün yaptığı kamusal hizmet ve faaliyetleri belirlemek üzere de kullanılmaktadır. Örgüt olarak idare, devletin yasama ve yargılama uğraşları dışında kalan kamu hizmetlerini yerine getirmekle görevli olan organdır. İşte bu organların kurulması, kurulan organların faaliyeti için gerekli personelin sağlanması, kamu hizmetlerinin görülmesi için gerekli hukuksal işlemlerin yapılması ve bütün bu işlere elverişli taşınır ve taşınmaz malların ve diğer malzemelerin elde edilmesi ve harcanması gibi kamusal nitelikli işler idare hukukunun konusunu teşkil eder (Bilge, 1990: 151).

Kamu idaresinde asıl olan **hukuka bağlılıktır** (Tansuğ & Uçkan, 2002: 9). Bu nedenle örgüt içinde yeni birimlerin oluşturulması, görev ve yetkilerinin belirlenmesi, personelin sağlanması gibi değişiklikler kanunla yapılır. Güvenli bir elektronik ticaret için elektronik noterin, onay kurumunun mutlaka

¹ İlgili maddelerde belirtilen sansür koyabilme halleri hariç tutulmuştur. 26.maddenin ikinci fıkrasına göre “Bu hürriyetlerin kullanılması, (Ek ibare: 3/10/2001-4709/9 md.) millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir”. (Mülga: 3/10/2001-4709/9 md.) Üçüncü fıkrasında “Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz” hükmü yer almaktadır.

oluşturulması gereklidir. Eğer onay kurumları kamu idaresi bünyesinde oluşturulacaksa, idari yapılanmada yerini alacaktır. Hukuka bağlılık ilkesinden hareketle onay kurumlarının oluşturulması, görev tanımlamalarının yapılması, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi ve hangi kamu birimine bağlı olacağının tespit edilmesi ancak kanunla yapılabilir ve bu idare hukukunu ilgilendiren bir konudur. Eğer onay kurumları özel sektör işletmeleri olacaksa, denetiminin kamu idaresinde görevli bir birim tarafından yapıp yapılmayacağı belirlenmeli, aksi halde hukukun kontrolü altında yaptıkları iş ve hizmetlerde güven ve doğruluğu ön plana çıkarmaları sağlanmalıdır.

İdare hukuku ile elektronik ticareti birbirine bağlayan bir başka konu ise kamu ihaleleridir. Kamu ihaleleri ile ilgili kanunlarda gerekli düzenlemelerin yapılarak; ihalelerin elektronik ortamda duyurulması, kişi ya da kuruluşların ihaleye bu ortamda katılması, gerekli belge ve şartların elektronik ortamda iletilmesi ve yerine getirilmesi (teminat mektuplarının verilmesi gibi), ihale sonuçlarının açıklanması, kesin sözleşmenin düzenlenmesi, eğer mümkünse alınacak mal ya da hizmetin elektronik ortamda alınması sağlanmalıdır.

Bir başka nokta ise, kamu idarelerinin yapacağı tebligatlarla ilgilidir. Aynı zamanda usul hukukuna giren bu konuda 2011 yılında yapılan değişiklikle tebligatın elektronik ortamda iletilmesi ve yasal geçerliliğinin kabulü sağlanmıştır². Türkiye’de 7201 sayılı Tebligat Kanununun 1.maddesi, “Kazai merciler, genel ve katma bütçeli daireler, belediyeler, köy hükmi şahsiyetleri, barolar ve noterler tarafından yapılacak bircümle tebligat, bu Kanun hükümleri dairesinde Posta Telgraf ve Telefon İşletmesi veya memur vasıtasıyla yapılır” hükmüne yer vermiştir. Bu maddeye göre “posta ve telefon işletmesi vasıtasıyla tebligat yapılması” hükmünün, Telekom altyapısını kullanan İnternet üzerinden gönderilen elektronik postayı kapsayıp kapsamadığı açıklığa kavuşturulmalı, aksi halde tebligatın “tebligat yapılacak kişinin elektronik posta adresine” yapılabileceğini belirten hükmü eklemek gerekmektedir. Bu sayede yapılacak tüm tebligatlar “bilinen adrese tebligat” niteliğine bürünebilir.

² (11/1/2011-6099/1 madde ile değişen) 7201 sayılı Tebligat Kanununun 1.maddesi; “Kazaî merciler, 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri, (II) sayılı cetvelde yer alan özel bütçeli idareler, (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumlar, (IV) sayılı cetvelde yer alan sosyal güvenlik kurumları ile il özel idareleri, belediyeler, köy hükmi şahsiyetleri, barolar ve noterler tarafından yapılacak **elektronik ortam da** dâhil tüm tebligat, bu Kanun hükümlerine göre Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü veya memur vasıtasıyla yapılır.

3.1.3. Ceza hukuku ve elektronik ticaret

Hukuk düzeni yaptırımlarla desteklenmektedir. Kural koymakla birlikte bu kurallara toplumun uymasını sağlamak ve uymayanları cezalandırmak bu düzenin bir parçasıdır. Ancak cezaların önceden çıkarılacak kanunlarla belirlenmesi gereklidir. Bu anlamda “kanunsuz suç ve ceza olmaz” prensibinden hareket edilmelidir.

Bilgisayar, İnternet, elektronik ticaret günlük hayatın bir parçası haline geldikçe suç ve ceza kavramının bir başka yönü ortaya çıkmıştır: Bilişim suçları. Avrupa Ekonomik Topluluğu Uzmanlar Komisyonu'nun Mayıs 1983 tarihinde Paris Toplantısı'nda bilişim suçları, “Bilgileri otomatik işleme tabi tutan veya verilerin nakline yarayan bir sistemde gayri kanuni, gayri ahlaki veya yetki dışı gerçekleştirilen her türlü davranış” olarak tanımlanmıştır (Özel, http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/bilisimsuclari_TCKtasarisi.htm, İndirilme Tarihi: 11.10.2011). Teknoloji suç toplumuna, gerek suçların işlenmesinde kolaylık, gerekse suçun konusu olabilecek objelerde çeşitlilik ve insanların bir çok aktivitelerini elektronik ortam üzerine aktarması ile geniş bir platformda bir çok hukuki yararın ihlal edilmesine açık bir ortam yaratılmasına neden olmuştur. Bilişim suçları, daha önceleri kanunlar tarafından suç olarak kabul edilmiş fiillerin sanal ortama yansıyan karakteri ile farklı bir formda işlenmesi ve daha önce suç olarak yaratılmamış bu ortamın karakteristiğe has bir takım ihlallerin bir bütünüdür (Beceni, <http://hukukcu.com/modules/smartsection/item.php?itemid=83>, İndirilme Tarihi: 07.08.2011). Bilişim suçları uluslar arası platformda veri suçları, ağ suçları, erişim suçları ve ilgili suçlar şeklinde ayrıma tabi tutulmaktadır (Uçkan&Beceni, <http://www.bilisimsurasi.org.tr/listeler/tbs-hukuk/Feb/0024.html>, İndirilme Tarihi: 11.01.2003). Veri suçları; verilere müdahale edilmesi, verilerin değiştirilmesi ve veri hırsızlığından, ağ suçları; ağ engellemesi ve ağ sabotajından, erişim suçları; yetkisiz erişim ve virüs yayımından, ilgili suçlar ise; suça iştirak ve yardım, dolandırıcılık ve sahtekarlık suçlarından oluşmaktadır.

Yeni oluşan bu ortamda suç unsuru taşıyan faaliyetlerin “suç” olarak nitelendirilmesi ve yaptırıma tabi olması ancak ceza kanunlarında suç ve cezaların açıkça belirtilmesini gerektirir. Bu nedenle bilişim suçlarının neler olduğu, hangi faaliyetlerin suç unsuru (kasıt ve ağır kusur veya kusur) taşıdığıнын belirlenmesi ve hangi suça hangi cezanın verileceğinin ceza kanunlarıyla hükme bağlanması şarttır. Aksi halde “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesine göre, sanal ortamda işlenen suçların cezalandırılmasından söz edilemez. Bu nedenle, sanal ortamda asayişin sağlanması ceza hukuku kurallarının oluşturulmasına bağlıdır.

3.1.4.Genel kamu hukuku ve elektronik ticaret

Genel kamu hukuku (Devlet Hukuku) soyut anlamda devletin oluşumunu, devlet otoritesinin kökenini, bu otorite karşısında kişilerin özgürlüklerini hukuk, felsefe, tarih ve sosyoloji açısından inceleyen kamu hukuku dalıdır (Bilge, 1990: 168).

Devlet, toplumun siyasal örgütlenmesidir. Bu örgüt yapısında devlet yönetimi genellikle demokratik bir temele dayandırılmak istenmektedir. Elektronik devlet anlayışı demokratik toplum yapısını teşvik edici özelliklere sahiptir. Elektronik devletin şeffaflık özelliğini bünyesinde barındırması, kamu bilgilerinin paylaşılmasını gerektirir. Demokratik toplumlarda bu paylaşım ulusal bir kaynak olarak kabul edilmekte ve paylaşım için sınırlar zorlanmaktadır (İnce, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/incem/e-devlet.pdf>, İndirilme Tarihi: 08.10.2011). Demokrasinin katılımcı, paylaşımcı, adil ve şeffaf olma nitelikleri bu paylaşımın da mümkün olduğu ölçüde yüksek tutulmasını gerektirmektedir. Paylaşımın artması katılımı ön plana çıkararak, ekonomik ve sosyal yaşamın aktörlerinin (vatandaşlar, şirketler, sivil toplum örgütleri vs.) stratejik kararların alınmasında daha çok söz sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bu anlamda İnternet birkaç açıdan önemli roller üstlenmektedir. Birincisi; İnternet aracılığıyla, sosyal yaşamın aktörleri doğrudan siyasilere ulaşabilmekte ve bilgi alma olanağına kavuşmaktadır. İkincisi; hizmet isteme, soru sorma görüş bildirme gibi katılımlara olanak sağlamaktadır (Çoşkunoglu, 2001: 290). Sunulacak hizmetler üzerinde önceden uzlaşma sağlandığından, kaynaklar etkin bir şekilde kullanılmış olacak ve toplumsal refah artacaktır (İnce, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/incem/e-devlet.pdf>, İndirilme Tarihi: 08.10.2011).

Bu anlayış demokratik ülkelerin bile tam anlamıyla uygulamaktan uzak olduğu "doğrudan demokrasi"nin uygulama imkanına kavuşmasına yardımcı olacaktır. Anthony Giddens'in terimiyle "demokrasinin demokratlaşması" ihtiyacı tüm demokrasilerde kendini göstermeye başlamıştır (Çoşkunoglu, 2001: 290). İhtiyaçlar özellikle temsili demokrasi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Politikacılığın bir mesleğe dönüşmesi, gitgide kirlenmesi ve demokratik gelenekleri çiğnemeye başlaması temsili demokrasinin ilk göze çarpan sakıncaları haline gelmiştir (Engin, 2001: 293). Temsili demokrasinin sakıncaları yine demokrasi içinde kalınarak çözülecekse, bunun en güzel yolu doğrudan demokrasinin uygulanmasıdır. Doğrudan demokrasinin uygulanma olanağına uygun ortamın ve araçların mümkün olmadığını savunan kesimlere ise cevabı bilişim teknolojileri vermekte ve doğrudan demokrasinin uygulanması için altyapıyı sunmaktadır.

Görüldüğü gibi, genel kamu hukukunun elektronik ticaretle doğrudan ilişkisi olmamakla birlikte, siyasi boyutta demokratik ve özgür bir toplum yapısının

Organ A., Karadağ N.C.

oluşumuna katkı sağlayan hukuki düzenlemeler, özel sektör girişiminde elektronik ticaretin yapılması için gerekli ortamı yaratacaktır. Çünkü elektronik ticaret kişilerin ve şirketlerin özgür hareket edebildiği, iletişimin özgürce kurulabildiği, sözleşmelerin özgürce düzenlenebildiği demokratik bir ortamda yapılabilir.

3.1.5. Uluslararası hukuk ve elektronik ticaret

Bu hukuk dalı, bir devletin diğer devletler ile veya uluslararası kuruluşların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenler (Bilge, 1990: 175). Uluslararası hukuk, kaynak olarak yazılı metinlerden çok uluslararası geleneklere dayanmaktadır. Her ne kadar, bu alanda karşılıklı veya çok taraflı antlaşmalar yapılsa da, devletlerin karşılıklı ilişkilerinin tamamını kavramaktan uzaktır. Elektronik ticaretle bu ilişkiler daha da karmaşık hale gelmektedir.

Elektronik ticaret ülkelerin egemenlik yetkilerinin sınırlarının yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. Ülkelerin egemenlik yetkilerinin sınırını üç yüz yıl önce ortaya koyan Westphalia Sözleşmesi'nin ve yüzyılın başında Montevideo Konvansiyonu'nun oluşturduğu ortak anlayış çerçevesinde şekillenen ilkeler, geleneksel anlamda devletin egemenlik alanının sınırlarını (ülkenin coğrafi sınırları ve vatandaşlık kriteri) çizmektedir (Uçkan & Beceni, <http://www.bilisimsurasi.org.tr/listeler/tbs-hukuk/Feb/0024.html>, İndirilme Tarihi:11.01.2003). Ancak bu sınırlar elektronik ticarete anlamını yitirmektedir. Devletler sanal ortamda kendi vatandaşlarını ve işletmelerini tespit etmekte zorlanacağı gibi, coğrafi sınırların sanal ortamda çizilmesi mümkün olmayacaktır.

Elektronik ticaretin belirli coğrafi sınırlar ile sınırlandırılmaması uluslararası hukuk alanının elektronik ticaret açısından ayrı bir önem taşımasına neden olmuştur. Çünkü elektronik ticaretle ilgili olarak yapılacak her yasal düzenlemenin uluslararası uyumu şarttır. Bu durum gerek ülkeleri, gerek uluslararası kuruluşları birbirine yaklaştırmıştır. Ülkeler iç hukuklarında düzenlemeye giderken, üyesi oldukları veya fikir birliğine vardıkları uluslararası kuruluşların tavsiye kararları doğrultusunda hareket etmekte ve ortak davranış biçimleri geliştirmeye çalışmaktadır. Geliştirilmeye çalışılan hukuksal düzenlemelerin henüz olgunluk aşamasına ulaşmadığı göz önüne alınacak olursa, ülkelerin her türlü belgeye koşulsuz şartsız uymaları tavsiye edilmemektedir (Uçkan & Beceni, <http://www.bilisimsurasi.org.tr/listeler/tbs-hukuk/Feb/0024.html>, İndirilme Tarihi:11.01.2003). Ancak ülkelerin tek başına hareket ettikleri taktirde ortaya çıkacak sorunlar düşünülürse bir yol göstericinin varlığı tercih edilecektir.

Ülkelerin farklı hukuk sistemlerine sahip olması ve aralarında farklılıkların bulunması evrensel düzeyde yeknesak kuralların oluşturulmasını zorunlu

kılmaktadır. Hukuki açıdan yeknesak kurallar iki yöntemle oluşturulabilir: Bunlardan ilki, uluslararası kuruluşların, devletlerin ulusal düzenlemelerini yaparken örnek alabilecekleri “model kanunlar” hazırlamalarıdır. UNCITRAL tarafından hazırlanan “Elektronik İmzalar Model Kanunu” ve “Elektronik Ticaret Model Kanunu” buna örnek olarak verilebilir. İkinci yöntem ise, konu ile ilgili uluslararası sözleşmelerin hazırlanmasıdır. Buna örnek olarak Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi ve Kişisel Verilerin Korunması Sözleşmesi verilebilir. Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi (Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi <http://www.c4group.net/ivhp/sibersucsozlesmesi.php>, İndirilme Tarihi: 06.01.2003), AB’ye üye ve bu belgeyi imza eden diğer ülkelerin, toplumun bilişim suçlarına karşı korunması için atılacak diğer adımlarla birlikte gerekli mevzuatın kabul edilmesi ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi yollarıyla ortak bir cezai politikanın öncelikli olarak kabul edilmesi amacıyla yapılmıştır. Kişisel Verilerin Korunması Sözleşmesi’nde ise, kişisel verilerin korunması amacıyla oluşturulan temel ilkeler belirtilmiştir. Yine aynı şekilde, İnternet aracılığıyla elektronik ticarete katılabilmek için telekomünikasyon altyapısına giriş konusunda 1996 yılında imzalanan WTO Bilgi Teknolojisi Anlaşması, 1997 yılı içinde WTO Hizmetler Ticareti Konseyi bünyesinde yürütülen müzakereler sonucunda temel telekomünikasyon hizmetlerine ilişkin üye ülkelerin pazara giriş, ulusal muamele ve düzenleyici ilkeler konusunda sunmuş oldukları taahhütler ve GATS’in Telekomünikasyon Eki’ndeki hükümler bu düzenlemelere örnek olarak verilebilmektedir (Yörük, <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/yoruk.htm>; İndirilme Tarihi: 13.10.2011). Bugün ülkelerin elektronik ticaretin hukuki zeminin oluşturulmasında tek başlarına hareket etmedikleri görülmektedir. Uluslararası kuruluşlar elektronik ticaretle ilgili kuralları titizlikle hazırlamaktadır. Birçok devlette bu kuralları temel alarak kendi ulusal mevzuatlarını düzenlemektedir. Ancak her ortamda olduğu gibi, bu kurallara uyum göstermek istemeyecek ülkeler de çıkacaktır ve uyum için zorlanamayacaktır. Çünkü ülkelerin genel kabul görmüş uluslararası kuralları uygulamamaları halinde yaptırım uygulayacak bir merci yoktur. Ancak ülkeler birbirlerine ticari ilişkilerin kesilmesi vb. şekilde bir yaptırım uygulayabilecektir. Bu yaptırımların sanal ortamda uygulanması ve doğru adrese gitmesi ise zor görülmektedir. Bu durumda elektronik ticaretle ilgili hukuk kurallarının ne derece uluslararası olduğu tartışılacak bir konudur (Er, <http://www.turkhukuksitesi.com>, İndirilme Tarihi: 02.03.2002). İnternet’in uluslararası kurallarını sadece bir kısım ülkelerin kabul etmesi ve diğerlerinin buna zorlanamaması elektronik ticaretin ve “İnternet asayişinin” geleceğini tehdit edecektir ve gerçekleşmesi muhtemel yasa dışı her türlü faaliyet, kanunlarında esneklik ve boşluklar bulunan bu ülkelere kaymış olacaktır (Er, <http://www.turkhukuksitesi.com>, İndirilme Tarihi: 02.03.2002).

Organ A., Karadağ N.C.

Türkiye’de de elektronik ticaretle ilgili hukuki düzenlemeler yapılırken, ulusal menfaatler ihmal edilmeksizin; gerek uluslararası kuruluşların, gerek AB’ye karşı hukuki uyum sorumlulukları göz önüne alınarak AB’nin yaptığı çalışmaların, gerekse diğer devletlerin yaptıkları düzenlemelerin dikkate alındığı bilinmektedir.

3.1.6. Yargılama hukuku ve elektronik ticaret

Yargılama hukuku, devletin yargı kudretini temsil eden yargı mercilerinin (mahkemelerin) izleyecekleri yöntemleri düzenleyen hukuk dalıdır. Mahkemeler devletin egemenlik hakkını kullanan birimlerdir ve mahkemelerle kişiler eşit durumda olmadıklarından kamu hukuku alanına girmektedir (Bilge, 1990:161). Yargılama hukuku; medeni yargılama hukuku (hukuk yargılaması), ceza yargılama hukuku ve idare yargısını da bünyesinde taşımaktadır. Medeni yargılama hukuku, kişilerin özel hukuk ilişkilerinde düştükleri uyuşmazlıkların çözülmesi ile ilgili düzenlemeleri yapar. Bir hukuk davasının nerede, nasıl açılacağı, iddia ve savunmanın nasıl yapılacağı, iddia ve savunmayı ispat bakımından hangi delillerin nasıl getirileceği gibi konular kanunla düzenlenmektedir. Ceza yargılama hukuku, suçları, suçları kovuşturmak ve gerekirse cezalandırmak konusunda adalet mercilerince uyulacak kuralları düzenler. Ceza, devlet tarafından verildiğine göre, davanın da onun adına açılması gerekir ki bu işle savcılık makamı görevlendirilmiştir. İdare yargısı ise, yargı denetimine açık olan kamu idarelerinin yapmış olduğu iş ve eylemlerden dolayı ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili düzenlemeleri yapmaktadır.

Elektronik ticarete uyuşmazlıkla ilgili sorunlar konunun özellikle uluslararası boyutundan kaynaklanmaktadır. Elektronik ticarete uyuşmazlığa düşen taraflar aynı ülkede ya da farklı ülkelerde bulunabilir. Bu durumda davanın hangi ülkede ve hangi mahkemede açılacağı ve hangi ülke hukukunun uygulanacağı sorusu akla gelecektir. Bu durumda “yargılama yetkisi”nin açıklığa kavuşturulmuş olması gerekmektedir. Yargılama yetkisi hangi mahkemenin yargılama yapacağını ve karar vereceğini saptamaktadır. Eğer taraflar aynı ülkede bulunuyorsa, o ülke kanunları uygulanır ve o ülke mahkemeleri davayı görür. Bu konuda çıkacak uyuşmazlıklar yargılama hukuku tarafından düzenlenir. Ancak taraflar farklı ülkelerde ise sorun biraz daha karmaşık hale gelecektir ve “yabancılık unsuru” devreye gireceğinden ihtilaflar devletler özel hukuku hükümleri çerçevesinde çözülecektir.

3.1.7. Mali hukuk ve elektronik ticaret

Mali hukuk, kamuya ait gelirlerin toplanması ve harcanması eylemleri ile gelir ve harcamalara ilişkin olarak ortaya çıkabilecek sorun ve anlaşmazlıkları, yaptırımları, gelir elde edilmesi ve harcanmasına ilişkin süreçleri düzenleyen

hukuk kurallarının bütünüdür (Kızılot & Taş,2009: 177). Mali hukuk; kamusal gelir elde etme yönünden vergi kanunları, harcama yönünden bütçe kanunları ile düzenlemeler yapmaktadır. Ancak mali hukuk çoğu zaman vergi hukuku şeklinde değerlendirilmektedir.

Vergi hukuku, devlet ile kişiler arasındaki vergi ilişkilerini incelemektedir ve bu ilişkinin temelinde devletin vergilendirme yetkisi yatmaktadır (Bilici, 2010: 33). Devlet vergilendirme yetkisini kanunlar vasıtasıyla kullanır. Anayasanın 73. maddesinin üçüncü fıkrasında "Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler kanunla konulur, kanunla değiştirilir veya kaldırılır" hükmüne yer verilmiştir. Bu hükümde "vergilerin kanuniliği ilkesi"nden söz edilmektedir. Bu nedenle elektronik ticaret işlemlerinin vergilendirilmesi ancak kanuni düzenlemelerle mümkündür. Vergi hukukunda "kıyas yasağı" vardır. Buna göre mevcut kuralların yorumlanıp, elektronik ticarete uyarlanması mümkün değildir. Bu nedenle kanunda vergi kapsamına girecek işlemlerin ve faaliyetlerin açık ve net bir biçimde belirtilmesi gerekmektedir.

Bu konuda önem arz eden husus vergilendirme yetkisi ile ilgilidir. Elektronik ticarete vergilemenin hangi ülkede yapılacağı açık bir şekilde belirlenmelidir. Bu devletlerin, vergilendirme yetkilerinin başka bir devlete devri anlamına gelmektedir. Devletlerin özellikle vergi gelirlerinden feragat etme konusundaki isteksizliği göz önüne alınırsa, vergilendirme yetkisinin devredilmesinin kolay olmayacağı görülecektir. Bu nedenle, uluslararası düzenlemelerin yapılması ve yetki çerçevesinin belirlenmesi için ülkelerin karşılıklı olarak imza edecekleri antlaşmaların kurulması gereklidir.

Devletler elektronik ticaretin vergilendirilmesi ile ilgili olarak, vergi geliri elde etme ve elektronik ticaretin gelişimini teşvik etme ikilemi arasında kalmaktadır. Devletler elektronik ticareti vergilendirmekle daha çok vergi geliri sağlayacaktır. Ancak diğer yandan elektronik ticarete konulan vergiler elektronik ticarete engel olabilecektir. Bu nedenle devletlerin, elektronik ticaretin gelişiminden elde edilmesi beklenen yararların görülebilmesi için vergiler konusunda ılımlı politika izlemesi önemli olacaktır.

3.2.Elektronik ticaretin özel hukuk boyutu

Özel hukuk, kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenler. Özel hukukta taraflar eşit durumdadır. Geçerli olan prensip irade serbestisidir ve bu prensibe göre hukuk düzeni içinde kişiler hukuki ilişkilerini serbestçe düzenlerler.

Elektronik ticarete ilişkiler işletmeler arasında, işletme ve tüketiciler arasında, işletme ve devlet arasında, vatandaş ve devlet arasında kurulabilmektedir. Olaya hukuki açıdan bakıldığında işletmelerin kendi aralarında ve işletmeler ile tüketiciler arasında geçen elektronik ticari ilişkileri daha çok özel hukuk

Organ A., Karadağ N.C.

kurallarının düzenlediği görülecektir. Tarafların hukuk karşısında eşit durumda bulunduğu bu ilişkiler daha çok akdi ilişkiler olmakta ve irade serbestisi kapsamında akitler tarafların iradeleri doğrultusunda yapılmaktadır. Olayın kamu hukukunu ilgilendiren tarafı, akdin sağlanabilmesi için gerekli altyapının oluşturulmasıdır. Yasa koyucu olarak devletin olaylara yaklaşımı önemlidir. Örneğin; devletler irade serbestisinin en önemli ögesi olan sözleşme serbestisine ilgili kanunlarda yer vermemişse böyle bir sözleşme hükümsüzlük ifade edecektir.

Elektronik ticareti düzenleyici yasal hükümler daha çok özel hukukla ilgilidir. Özel hukuk kuralları daha önce belirtildiği gibi kişiler arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Kişisel ilişkiler çerçevesinde meydana gelen ticari bağlantılar özellikle borçlar hukuku ve ticaret hukukunun düzenlenme alanına girmektedir. "Yabancılık unsuru" taşıyan ilişkilerde çıkacak ihtilaflar ise devletler özel hukuku hükümlerine göre çözümlenmektedir. Ancak denilebilir ki, bu alanlarda yer alan hükümler elektronik ticarete uygun değildir. Örneğin, mevcut ticaret hukuku kuralları kağıt üzerindeki sözleşmeleri tanımaktadır. Bu nedenle bu kurallar, sayısal imza taşıyan elektronik belgeleri de tanıyacak şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. Bu ve buna benzer şekilde yapılacak düzenlemelerle bir çok sorunun üstesinden gelinmesi mümkündür.

3.2.1. Medeni hukuk ve elektronik ticaret

Medeni hukuk özel hukukun en önemli ve en geniş dalıdır. Medeni hukuk, özel kişilerin hak ve hallerini (ehliyet ve medeni hallerini) diğer kişiler veya mallarla eşitlik esasına dayanan normal ilişkilerini düzenleyen hukuk dalıdır ve medeni kanunda yer alan hükümlerin bir bölümü diğer hukuk dallarında da aynen uygulanmaktadır. Örneğin; tüzel kişi, gerçek kişi, ikametgâh gibi kavramlar medeni kanunda tanımlanmaktadır. Bu kavramların geçtiği ilgili diğer kanunlar (vergi kanunu gibi), medeni kanunda yapılan tanımlamaları değiştirmeden ve doğrudan medeni kanuna atıf yaparak kullanır.

İnternet üzerinde yapılan işlemler medeni hukukta özellikle ikametgâh (yerleşim yeri) konusunun açıklığa kavuşturulmasını gerektirmektedir ve bu alanda yapılacak düzenlemeler diğer kanunlarda yapılacak düzenlemelere de yardımcı olacaktır. 5721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 19. ve 51. maddelerinde ikametgâh tanımlanmıştır. "Yerleşim yeri" başlığını taşıyan 19. maddede gerçek kişilerin ikametgâhı belirlenmiştir. Bu maddeye göre "Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. Bir kimsenin aynı zamanda birden çok yerleşim yeri olamaz....". Yine aynı başlığı taşıyan 51. maddede ise tüzel kişilerin ikametgâhı belirlenmiştir. Bu maddeye göre "Tüzel kişinin yerleşim yeri, kuruluş belgesinde başka bir hüküm bulunmadıkça işlerinin yönetildiği yerdir."

Bu hükümlerden de anlaşıldığı gibi ikametgâh tek bir fiziki yeri ifade etmektedir. Elektronik ticaret için sanal bir ortamın ikametgâh olabileceği göz önüne alınarak, gerekli düzenlemenin yapılması gereklidir. Elektronik ortamda ürünlerini satan gerçek veya tüzel kişi işletmelerin, web sitelerinin yerleşim yeri olup olamayacağı tartışılması gereken hususlardır. Konu ile ilgili olarak aşağıda verilen bilgiler bu tartışmalardan elde edilecek sonuçlar hakkında fikir verebilir:

- Sunucusu istenilen bir ülkeye konulabilir veya taşınabilir bilgisayarlara yerleştirilmek suretiyle yer değiştirebilir.
- Çeşitli ülkelerde bulunan sunuculara "mirror-ayna" web siteleri yerleştirilmek suretiyle yapılan işlemin istenilen siteye yönlendirilmesi mümkündür.
- Web sayfalarının belirli aralıklarla ve otomatik olarak başka ülkelerdeki web sayfalarına transfer olacak şekilde düzenlenmesi mümkündür.

Görüldüğü gibi bu ibareler coğrafi mekâna sahip olmadığı gibi değiştirilmesi de mümkündür. Bu bakımdan özellikle tüzel kişiliklerde "işlerin yönetildiği (Permanent Establishment) ya da işlerin yapıldığı yer" kavramının sanal ortam açısından yeniden irdelenmesi gerekir. "İkametgâh" kavramın elektronik ticaret açısından hiç göz önüne alınmayıp farklı kriterlerle değerlendirilmesi mümkün müdür? sorusuna verilecek yanıt belki de daha uygun olacaktır.

3.2.2. Borçlar hukuku ve elektronik ticaret

Borçlar hukuku medeni hukukun tamamlayıcısıdır (mütemmim cüz'dür) ve kişiler arasındaki borç ilişkilerini düzenler. Borçlar hukukunun en önemli kaynağı Borçlar Kanunu'dur ve iki kısımdan oluşmaktadır. "Umumi Hükümler" başlığını taşıyan birinci kısımda bütün borç ilişkilerine uygulanan genel hükümler yer almaktadır. İkinci kısım "Akdin Muhtelif Nevileri" başlığını taşımakta ve belirli sözleşme tipleri tek tek ele alınıp incelenmektedir. Borçlar hukukunun, elektronik ticaret açısından irdelenerek yeniden düzenlenmesi gereken kısmı sözleşmelerle ilgili olan ikinci kısımdır. Elektronik ortamda yapılan sözleşmelerin hukuki geçerliliğinin sağlanması için Borçlar Kanunu'nda değişiklik yapılması kaçınılmazdır. Bu konuda en önemli adım elektronik imza konusunda atılmıştır. Türk hukukunda imzaya ilişkin hükümler 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda (BK) düzenlenmiştir. BK'nın "İmza" başlıklı 14. maddesinde "İmza, üzerine borç alan kimsenin el yazısı olmak lazımdır..." Bu hükme göre, imzanın borçlunun el yazısı ile olması zorunludur. Bu durumda bir elektronik belge altında bulunan elektronik imza mevcut mevzuata göre imza olarak kabul edilmeyecektir. Dolayısıyla elektronik ortamda bulunan ve elektronik imza ile imzalanmış belgelerin hukuki geçerliliği olmayacaktır. 23.01.2004 Tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 5070 Sayılı "Elektronik İmza Kanunu" nun kabulü ile

Organ A., Karadağ N.C.

konuya ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Kanunun 22 maddesinde şu hükme yer verilmiştir: “22.4.1926 tarihli ve 818 sayılı Borçlar Kanununun 14 üncü maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir. Güvenli elektronik imza elle atılan imza ile aynı ispat gücünü haizdir...”³ Yine aynı şekilde aynı kanunun 23.maddesi ile 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa 295 inci maddeden sonra gelmek üzere 295/A maddesi eklenmiştir. Bu maddeye göre “Usulüne göre güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik veriler senet hükmündedir. Bu veriler aksi ispat edilinceye kadar kesin delil sayılırlar”.

3.2.3. Ticaret hukuku ve elektronik ticaret

Ticaret hukuku, kişiler arasındaki ticari nitelikteki ilişkileri düzenleyen bir hukuk dalıdır. Ticari nitelikli ilişkiler, tacirler arasında ve bir ticari işletmeye bağlı olarak kurulabilir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 11. maddesinde ticari işletme; “Ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer müesseseler, ticari işletme sayılır. Tesisat, kiracılık hakkı, ticaret unvanı ve diğer adlar, ihtira beratları ve markalar, bir sanata müteallik veya bir şahsa ait model ve resimler gibi bir müessesenin işletilmesi için daimi bir tarzda tahsis olunan unsurlar, mukavelede aksine hüküm bulunmadıkça, ticari işletmeye dahil sayılır” şeklinde tanımlanmış ve ticari işletmeyi oluşturan unsurlar belirlenmiştir. Devam eden 12. ve 13. maddelerde ticarethane, fabrika ve diğer müessese sayılan haller verilmiştir. 13.madde diğer müesseselerin neler olduğu belirtildikten sonra son fıkrasında “Bu hüküm, işlerinin mahiyetine göre, 12. madde gereğince ticarethane veya fabrika olarak vasıflandırılmayan diğer müesseseler hakkında da tatbik olunur” hükmüne yer verilerek kanunda sayılmayan hallere açık kapı bırakılmıştır. Bundan yola çıkarak “...diğer müesseseler...” kapsamında elektronik ticaret ortamı (bilgisayar, bilgisayar sunucuları, web siteleri gibi) ticari işletme sayılabilir mi şeklinde bir soru sorulabilir. Sözlük anlamıyla hukuk dilinde “müessese” “kurum” anlamına gelmektedir (TDK). Eğer kurum hem soyut (örneğin evlilik soyut bir kavramdır ve hukuki bakımdan bir kurumdur) hem de somut (kuruluş, tesis) olarak birlikte değerlendirilirse elektronik ticaretin yapıldığı ortam her ne olursa olsun ticari işletme sayılabilecektir.

Yine aynı kanunun 3. maddesinde ticari işlerin neler olduğu belirlenmiştir. Bu maddeye göre “Bu kanunda tanzim olunan hususlarla bir ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer bir müesseseyi ilgilendiren bütün

³ 1 Temmuz 2012’de yürürlüğe girecek 6098 sayılı yeni Borçlar Kanunu ile elektronik imzaların mevzuata göre imza olarak kabul edileceği hükmü korunmuş durumdadır. “Madde 15- İmzanın, borç altına girenin el yazısıyla atılması zorunludur. Güvenli elektronik imza da, el yazısıyla atılmış imzanın bütün hukuki sonuçlarını doğurur”.

muamele, fiil ve işler ticari işlerdendir." Buna göre, elektronik ortamda yapılan faaliyetlerin (bilgisayar üretim yeri ya da faaliyet yeri olabilmektedir) ticari iş sayılabilmesi için öncelikle ticari işletme kavramının belirlenmesi gerekmektedir.

Bu yasal düzenlemelerin yapılması elektronik ticaretle ilgili sorunu çözmeye yetmemektedir. Sanal ortamda yapılan her iletişimin ticari içerikli ya da ticari faaliyetlere temel teşkil etmediği bilinmektedir. Öncelikle bunun tespit edilmesi için gerekli teknik ya da hukuki altyapının oluşturulması zorunludur.

3.2.4. Devletler özel hukuku

Çeşitli devletlere mensup bulunan, yani aynı uyrukta olmayan gerçek veya tüzel kişiler arasındaki özel hukuk ilişkilerine hangi devletin kanununun uygulanacağını veya bu ilişkilerle ilgili davalara hangi devletin mahkemelerinde bakılacağına ilişkin kuralları bu hukuk dalı oluşturur. Devletler özel hukukunun uygulanması için mutlaka yabancı unsurunun ilişkide yer alması gerekir. Yabancı unsur kişi veya toprak olabilir (Bilge, 1990: 135). Devletler özel hukukunda üç unsur dikkate alınır: Tabiiyet, yabancılar hukuku ve kanunlar ihtilafı.

Elektronik ticarete taraflar aynı ülkede bulunabildiği gibi farklı ülkelerde de bulunabilir. Tarafların farklı ülkelerde bulunması dolayısıyla hangi ülke hukukunun uygulanacağı, hangi mahkemelerin yetkili olacağı sorun olacaktır. Somut bir örnek yardımı ile açıklanacak olursa sorunun ciddiyeti daha iyi anlaşılacaktır.

Türkiye’de ikamet eden alıcı A, İnternet’te www sayfalarını dolaşırken Almanya’da bulunan B şirketinin web sitesine girer. Web sayfasında şirketin iş merkezinin nerede olduğu konusunda herhangi bir bilgi bulunmayabilir. Alıcı sitedeki icabı kabul ederek (elektronik posta yoluyla ya da web sayfasındaki satış sözleşmesi formunu doldurup onaylayarak) herhangi bir ürün veya hizmeti satın almak üzere, satış sözleşmesini akdeder. İşte bu sözleşmeden doğan uyuşmazlıklarda bazı hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar;

-Davanın hangi ülkede açılacağını belirlenmesi gerekmektedir. Sözleşme tarafları sözleşmelerde hangi mahkemelerin yetkili olduğunu belirlemede serbesttir. Ancak böyle bir hüküm sözleşmeye konulmamışsa, taraflar kendi yaşadıkları ülke mahkemelerinde ya da karşı tarafın yaşadığı ülke mahkemelerinde dava açabilir (Schulze & Baumgartner, 2001: 21).

-Hangi ülkede dava açıldığı belirlendikten sonra dava açılan mahkeme davanın kendi yargı yetkisinde olup olmadığını belirlemelidir.

-Bunun tespit edilmesinden sonra ise hangi hukuk kurallarının uygulanacağı tayin edilmelidir. Bu tespit yapılırken mahkemenin

Organ A., Karadağ N.C.

başvuracağı kurallar, kendi ülkesinin “kanunlar ihtilafı kuralları” olacaktır. Bu kuralların yetki vermesi halinde mahkemelerin davaya, başka bir ülkenin o uyumsuzluk türü ile ilgili maddi hukuk kurallarını uygulayabilmeleri mümkündür (Arıkan, 1999: 146).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde bilgi teknolojisi ve elektronik sektöründeki gelişme ve bunun somut yansıması olan elektronik ticaret işletmelerin üretimden satışa kadar tüm işlemlerini sanal ortamda yapabilmelerini olanaklı hale getirmiştir. Elektronik ticaret işletmelere zaman ve maliyet açısından önemli bir tasarruf sağladığı gibi onların hizmet kaliteleri de artırmaktadır. Ulusal ve özellikle uluslararası pazarlarda rekabetin hızla arttığı ortamda işletmeler çok düşük kar marjları ile faaliyetlerine devam etmektedirler. Elektronik ticaret geleneksel iş yapmanın aksine üretimden satışa işletmelere sağladığı maliyet avantajı onların düşük fiyatlarla hem pazardan daha fazla pay alabilmelerine hem de karlılıklarının artmasına neden olacaktır.

Elektronik ticaretin yeni bir kavram olarak ortaya çıkmasından bu yana, gerek teorik açıdan yapılan çalışmalarda gerekse e-ticaret uygulamalarında görülmektedir ki, e-ticaretin gelişimi (beklenen faydaları ile birlikte) güvenli bir altyapının varlığını gerektirmektedir. E- ticaretin güvenlik altyapısının en önemli yönü hukuki altyapıdır. Hukuki altyapının oluşturulması çalışmaları, günümüzde “yeni hukuk kuralları”nın oluşturulup oluşturulmaması gerektiği tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Tartışmalar göstermiştir ki; mevcut hukuk kuralları e-ticarete de uygulanmalıdır ve uygulanabilir, ancak mevcut kurallarda e-ticareti kapsayacak şekilde bir takım düzenlemeler yapılması kaçınılmazdır. Bu gereklilik ise dolaysız e-ticarete kendini şiddetle hissettirmektedir.

E-ticarette hukuki altyapı gereksinimini karşılayacak düzenlemeler bu çalışmada mevcut hukuk kuralları baz alınarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerden elde edilen sonuçlar ise; gerek kamu hukuku alanında gerekse özel hukuk alanında yeterli ve gerekli altyapının var olduğunu fakat bazı hükümlerin eklenmesi gerektiğini göstermiştir. Türkiye’de bu konuda atılan en önemli adım Borçlar Kanunu ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda değişiklikler yapan 5070 Sayılı “Elektronik İmza Kanunu”nun kabulü ile yaşanmıştır.

E-ticaretin hukuki altyapısının oluşturulması zaman alıcı çalışmaları beraberinde getirmiştir ve bu konuda çalışmalar devam etmektedir. “İnternet”in ve dolaylı olarak e-ticaretin dinamik bir yapıya sahip olması, zaman içinde ihtiyaçların değişmesine ve şekillenmesine neden olabilecektir. Bu nedenle, yeni ihtiyaçlar yeni hukuki düzenlemeler gerektirebileceğinden, oluşturulan kuralların esnek ve

çerçeve hükümler içermesi zamanın gereklerine de cevap verebilecek hukuki bir altyapının oluşturulmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Altınok, S., Sugözü, İ. H., & Çetinkaya, M. (2003). *Geleneksel Ticaretten Yeni Ekonomiye Elektronik Ticaretin Temel Ekonomik Etkileri*, İndirilme Tarihi: 18.09.2011, URL: <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/89.pdf>.
- Arıkan, A. S. (1999). *Dünyada ve Türkiye’de Elektronik Ticaret Çalışmalarına Hukuki Bir Yaklaşım*, Ankara: İGEME Raporu.
- Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi, İndirilme Tarihi: 06.01.2003 URL: <http://www.c4group.net/ivhp/sibersucsozlesmesi.php>
- Beceni, Y. (2003). *Siber Suçlar*, İndirilme Tarihi: 07.08.2011, URL: <http://hukukcu.com/modules/smartsection/item.php?itemid=83>.
- Bilge, N. (1990). *Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel İlkeleri*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bilici, N. (2010). *Vergi Hukuku Genel Kısım Türk Vergi Sistemi*, Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Bilişim Suçları ile İletişim Faaliyetleri Yönünden Türk Ceza Kanunu Tasarısı, İndirilme Tarihi: 13.11.2002, URL: http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/bilisimsuclari_TCKtasarisi.htm.
- Coşkunoglu, O. (2001). *İnternet, Demokrasi ve Aydın Sorumluluğu*, Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu: Sempozyum Kitabı.
- Diñer, Ö., & Fidan, Y. (2009). *İşletme Yönetimine Giriş*, İstanbul: Alfa Yayıncılık
- Elibol, H., & Kesici, B. (2004). *Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektronik Ticaret*, İndirilme Tarihi; 17.10.2011, URL: <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sosmak/makaleler/Burcu%20KES%C4%B0C%C4%B0%20-20Halil%20EL%C4%B0BOL/Elektronik%20Ticaret%20.pdf>.
- Engin, A. (2001). *Eski Bir Düş: Kanton Demokrasisi*, Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu: Sempozyum Kitabı.
- Er, C. (2000). *E-Ticaret Ne Derece Uluslararası?*, İndirilme Tarihi: 02.03.2002, URL: <http://www.turkhukuk sitesi.com>.
- European Union, COM(97) 157. *A European Initiative in Electronic Commerce*, 15.04.1997, İndirilme Tarihi: 07.05.2001, URL: <http://www.ispo.cec.be/Ecommerce>.

Organ A., Karadağ N.C.

Gülsoy, M. T. (2001). *Anayasa Mahkemesi Kararlarında Ölçü-Norm ve Siyasal Alanın Sınırı Olarak Başlangıç İlkeleri*, İndirilme Tarihi: 03.10.2011, URL: <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/TGuelsoy.html>.

Haşiloğlu, S. B. (1999), *Enfarmsyon Toplumunda Elektronik Ticaret ve Stratejileri*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

İnce, M. (1999). *Elektronik Ticaret: Gelişme Yolundaki Ülkeler İçin İmkanlar ve Politikalar*, Ankara: DPT Yayınları.

İnce, N. M. (2001). *Elektronik Devlet: Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar*, DPT, Ankara, İndirilme Tarihi: 08.10.2011, URL: <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/incem/e-devlet.pdf>.

Kahya, B. E., Çalikoğlu, R.L., & Dengiz, A. (2007). *Türkiye'nin En Büyük 500 İşletmesinde E-Ticaret Üzerine Bir Alan Araştırması*, İndirilme Tarihi: 17.12.2011, URL: <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/eticaret.pdf>.

Kalaycı, C. (2008). *Elektronik Ticaret Ve Kobi'lere Etkileri*, International Journal of Economic and Administrative Studies, Year:1, Volume:1, İndirilme Tarihi: 12.10.2011, URL: http://www.uiid.net/documents/sayi1iiid8_CEMALETTIN_KALAYCI.pdf.

Kırcova, İ., & Öztürk, P. (2000). *İnternette Ticaret ve Hukuksal Sorunlar*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Özel, C. (2001). *Bilişim Suçları İle İletişim Faaliyetleri Yönünden Türk Ceza Kanun Tasarısı*, İndirilme Tarihi:11.10.2011, URL:http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/bilisimsuclari_TCKtasarisi.htm

Öztan, B. (1998). *Medeni Hukuk'un Temel Kavramları*, Ankara:Turhan Kitabevi.

Schulze, C. & Baumgartner, J. (2001). *Don't Panic Do E-commerce, A Beginner's Guide to European Law Affecting E-commerce, 2000-2001*, İndirilme Tarihi: 05.07.2001, URL:http://europa.eu.int/ISPO/ecommerce/documents/011126dont_panic.doc.

Soydal, H. (2006). *Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde E-Ticaret*, İndirilme Tarihi: 10.10.2011, URL: http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Haldun%20SOYDAL/SOYDAL,%20Haldun.pdf

Şen, E. (2006). *KOBİ'lerin Uluslararası Rekabet Güçlerini Artırmada Tedarik Zinciri Yönetiminin Önemi*, T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, İndirilme Tarihi: 17.09.2011, URL: http://www.dkib.org.tr/dosya/pratik_tedarik.pdf.

Şükrü, K., & Taş, M. (2009), *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık